

Т.Ю. Кулаковський, к.психол.н., доц.
О.Г. Кулаковська, асистент
Житомирський університет ім. І. Франка

Психосемантичний образ робітника як фактор формування робочої сили підприємства

У статті на основі емпіричного дослідження виявлені особливості образу успішного робітника в уявленнях студентської молоді. Учасниками дослідження стали студенти двох університетів міста Житомира (Житомирського національного агроекологічного університету та Житомирського державного університету ім. І. Франка). Загальна вибірка досліджуваних складала 54 особи з них: 34 – жінки та 20 – чоловіків. На першому етапі дослідження було використано метод ненаправленого асоціативного експерименту та отримано 543 асоціації на слово-стимул (словосполучення) «успішний робітник». З отриманого масиву даних було відібрано 15 найбільш часто вживаних асоціацій та на цій основі розроблено авторський опитувальник з 7-бальною шкалою оцінювання. Опитувальник спрямований на вивчення семантичного змісту образу «успішний робітник» у свідомості студентської молоді. В результаті проведеного факторного аналізу було виділено п'ять факторів, що пояснюють 70,4 % відсотків дисперсії. Встановлено уявлення студентської молоді щодо характеристик успішного робітника, а саме: 1. фінансовий успіх успішного робітника залежить лише від працьовитості; 2. такі характеристики, як професіоналізм, винахідливість у свідомості студентської молоді не асоціюються з рівнем багатства робітника; 3. підкреслюються репутаційні характеристики: плануючий, добropорядний та щедрий; 4. успішний робітник у свідомості студентів позбавлений характеристик, що передбачають прагнення до домінування та високого соціального статусу.

Ключові слова: успішний робітник; метод ненаправленого асоціативного експерименту; факторний аналіз; дисперсія; щедрий; добropорядний; плануючий; працьовитий; багатий; вимогливий; самостійний; амбіційний.

Постановка проблеми. Відповідно до показника ВВП (ПКС) на душу населення, що широко використовується для характеристики ефективності економіки країн, Україна за даними ЦРУ станом на 2016 рік ділить 146–147 місця з Марокко з показником 8300 дол. США на душу населення. Для прикладу, даний показник у Білорусі за той же період склав 18000 дол. США на душу населення, а в Польщі – 27800 дол. США [14]. Результат нашої держави менший, ніж в середньому по Євросоюзу (39200 дол. США на душу населення) на 78,8 %.

Зважаючи на більш позитивні стосунки з провідними Європейськими країнами та відповідно більшим доступом до ринків ЄС, можна б було очікувати значно кращих результатів ніж ті, що ми можемо спостерігати. На нашу думку, дана проблема є системною та складається з багатьох вимірів, одним з яких є низька інноваційна активність вітчизняного підприємництва. На ефективність підприємництва впливають не тільки новітні технології, а й безпосереднє їхнє втілення через організаційні здібності підприємця та роботу робітників, адже важливі не тільки розробка певних інноваційних ідей, але й їх впровадження, що принципово неможливо без наявності високо мотивованих та високопрофесійних представників робітничих професій, які б були здатні використовувати наукоємне обладнання у виробництві продукції. Варто зазначити, що питанням ефективності підприємництва та успішності підприємця, в тому числі і в інноваційній діяльності, приділена значна увага як вітчизняних [7–11], так і зарубіжних дослідників [17]. В той же час звертає на себе увагу недостатній рівень представленості робітничих професій, які виступають ключовою ланкою у створенні високотехнологічних підприємств, на вітчизняному ринку праці, що, на нашу думку, може свідчити про непопулярність даного виду діяльності серед молоді.

Так, на вітчизняному ринку праці спостерігається наступна картина: 75 % випускників шкіл йдуть здобувати вищу освіту, інші ж 25 % – або не навчаються взагалі, або ж ідуть здобувати професійну освіту, що надто відрізняється від ситуації у розвинутих країнах Європи: там лише близько 30 % випускників націлені на здобуття вищої освіти, а більша частка випускників спрямована на здобуття професійної освіти [5].

Розглядаючи відношення людей до роботи, що безумовно впливає на вибір професійного спрямування, А. Вржесневська, К. Мак-Каулеб, П. Розінк, Б. Шварц та К. Хакім за результатами своїх досліджень вказують, що більшість людей у своїй роботі фокусуються на фінансовій винагороді і необхідності, а не на задоволенні, тобто робота для них не є основною позитивною частиною життя [18; 19].

Враховуючи той факт, що в таких містах як: Київ, Одеса, Харків, Львів та інших частка безробітних з вищою освітою, що зареєстрована в центрах зайнятості складає від 85 до 90 % [5], можна стверджувати, що отримання вищої освіти, в сучасних українських реаліях, мало пов'язано з економічним успіхом.

Більше того, враховуючи матеріальні витрати та витрати часу на навчання, рішення отримувати абияку вищу освіту важко сприймати, як раціональне та економічно обгрунтоване. За умов, що склалися, отримання професійної освіти, зважаючи на менші витрати часу та матеріальних ресурсів, можна розглядати, як більш раціональне. А беручи до уваги доступ до Європейського ринку праці, отримання професійної освіти наділяє особу безумовними конкурентними перевагами в пошуку працевлаштування. Висвітлені проблеми свідчать про актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із ключових елементів розвитку наукоємних галузей виробництва є наявність високопрофесійних робітників, або робітників, що здатні до швидкого навчання. Дослідниками приділяється значна увага професійній орієнтації та самореалізації особистості в умовах сучасного ринку праці [1; 2; 4; 12] та підготовці учнівської молоді до вибору робітничих професій [6], однак, варто зазначити, що на вибір професійного спрямування молоді впливає значна кількість інвайроментальних факторів, в тому числі й імідж та престиж певної професії. На сьогоднішній день вітчизняні науковці досліджують рівень престижу робітничих спеціальностей та причини, що призвели до погіршення іміджу робітничих спеціальностей, а відтак, і до втрати їх популярності серед молоді [15;16]. Одним із факторів впливу на вибір професії здійснює сім'я, так дослідження здійснені С.К. Вістон та Б.К. Келлер однозначно вказують на значний вплив сім'ї на вибір спеціальності та кар'єри [20]. Відповідно до результатів досліджень К.В. Митягіної усі респонденти, що представляли вікові групи вітчизняних робітників (молодь і старше покоління) були солідарні в тому, що не бажають аби їхні діти обрали їхню професію. При цьому відсоток тих, хто однозначно не бажав би дітям такого вибору професії, коливався в проміжку від 71,1 до 83,5 % в усіх вікових групах [13]. Зважаючи на результати проведених досліджень [13, 14, 15], можна стверджувати, що в Україні спостерігається надзвичайно низький рівень престижності робітничих професій.

Однак, недостатність фінансової винагороди в даному професійному полі не може бути вичерпним поясненням небажання молоді отримувати відповідну робітничу професію. На нашу думку, більш глибоке розуміння ситуації, що склалася, потребує використання психосемантичних методів дослідження.

Метою дослідження було виявлення особливостей образу успішного робітника в уявленнях студентської молоді.

Викладення основного матеріалу та результатів дослідження. Для досягнення поставленої мети нами було сплановано та проведено дослідження, учасниками якого стали студенти двох університетів міста Житомира (Житомирського національного агроєкологічного університету та Житомирського державного університету ім. І. Франка). Загальна вибірка досліджуваних склала 54 особи з них: 34 – жінки та 20 – чоловіків. У вибірці були представлені студенти, що навчаються за наступними спеціальностями: «Фінанси, банківська справа та страхування», «Психологія» та «Ветеринарна медицина». Особливості вибірки: середній вік учасників дослідження у вибірці склав 20,8 роки (середній вік чоловіків у вибірці склав 20,9 років, жінок – 20,6 років); медіана та мода по віку у вибірці склала 20 років; мінімальний вік учасників дослідження склав 19 років, максимальний вік у вибірці – 25 років.

На першому етапі дослідження нами було використано метод ненаправленого асоціативного експерименту [3]. Даний метод є однією з найбільш ґрунтовно розроблених технік семантичного аналізу, що використовується у психологічних дослідженнях. При застосуванні цього методу учасникам дослідження пропонують якомога швидше, не задумуючись, проговорювати, або записувати слова (асоціації), що спали їм на думку у відповідь на пред'явлений стимул (слово або словосполучення). Даний метод широко використовується для вивчення уявлень груп досліджуваних про певний об'єкт, який представлений як стимул.

При проведенні дослідження ми запропонували учасникам максимально швидко записати якомога більше асоціацій на словосполучення «успішний робітник».

По завершенню першого етапу дослідження було отримано 543 асоціації. З отриманого масиву «сирих» даних було відібрано 15 найбільш часто вживаних асоціацій, які і були покладені в основу шкал у авторському опитувальнику. Розроблений опитувальник спрямований на вивчення семантичних особливостей образу «успішного робітника» у свідомості студентської молоді та являє собою бланк, в якому відібрані асоціації відіграють роль назви 7-бальних шкал. Учасникам запропонували оцінити за 7-бальною шкалою рівень важливості зазначених якостей для успішного робітника. Отримані дані було піддано обробці за допомогою факторного аналізу.

В результаті було виявлено п'ять факторів, що пояснюють 70,4 % відсотків дисперсії. Перший фактор – 16,5 % дисперсії, до якого увійшли такі характеристики успішного робітника, як щедрий (0,9), добропорядний (0,85) та плануючий (0,67). Другий фактор пояснює 15,8 % дисперсії. До нього увійшли наступні характеристики: працьовитий (0,8) та багатий (0,7). Третій фактор, що пояснює 13,7 %

дисперсії, включає такі характеристики: вимогливий (0,8) та впертий (0,7). Четвертий фактор, що пояснює 12,8 % дисперсії, містить одну характеристику – самостійний (0,8). П'ятий фактор, що пояснює 11,5 % дисперсії, також включає лише одну характеристику «успішного робітника» – амбіційний (0,8). Отримані результати графічно представлені на рис. 1. Аналізуючи отримані дані легко помітити, що фінансовий успіх (характеристика багатий), виражається через фактор, який включає лише одну складову характеристику – працюючий. Можна припустити, що молодь вбачає працюючість, як єдину складову, що необхідна для досягнення фінансового успіху у межах робітничої професії.

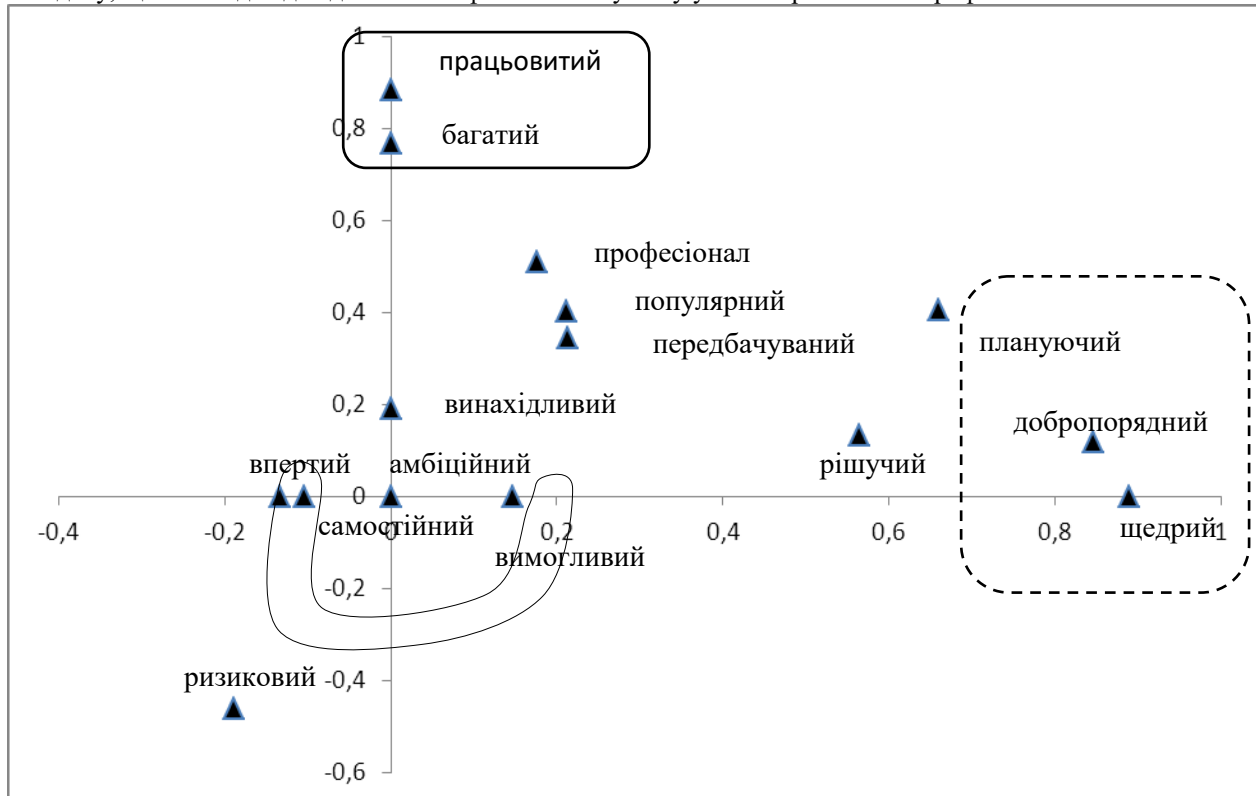

Рис. 1. Факторно-семантичне поле образу «успішний робітник»

Такі характеристики як професіоналізм та винахідливість у свідомості студентської молоді не асоціюються з рівнем багатства робітника. Також успішний робітник у свідомості молоді характеризується як: плануючий, добropорядний та щедрий. Дані ознаки можна віднести до репутаційних. Звертає на себе той факт, що успішний робітник у свідомості студентів позбавлений характеристик, що передбачають прагнення до домінування та високого соціального статусу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Економіка країни характеризується досить низькими показниками. Рішення цієї проблеми за інноваційним підприємництвом, яке потребує продукування нових технологій та підготовки робочої сили високої якості, у тому числі спеціалістів робітничих спеціальностей, престиж яких є досить низьким в Україні. Низький рівень престижності робітничих спеціальностей формується з дитинства через негативне бачення батьками образу робітника.

Для досягнення поставленої мети (виявлення особливостей образу успішного робітника в уявленнях студентської молоді) нами було сплановано та проведено дослідження за участю студентів різних спеціальностей двох університетів міста Житомира.

Відповідно до результатів дослідження образ успішного робітника в уявленнях студентської молоді містить наступні характеристики:

1. фінансовий успіх успішного робітника залежить лише від працюючості;
2. професіоналізм та винахідливість не співвідноситься з рівнем багатства робітника;
3. підкреслюються репутаційні характеристики: плануючий, добropорядний та щедрий;
4. успішний робітник, у свідомості студентів, позбавлений ознак, що передбачають прагнення до домінування та високого соціального статусу.

Отримані результати емпіричного дослідження свідчать, що молодь пов'язує професійну успішність представників робітничих професій виключно з працюючістю та старанністю. Такі ж, необхідні в сучасному наукоємному виробництві, характеристики, як високий рівень професійної підготовки, здатність до швидкого навчання та перенавчання взагалі не увійшли до характеристик успішного робітника.

Зважаючи на той факт, що свою поведінку індивід ґрунтує на особистісних суб'єктивних образах навколишньої дійсності, суб'єктивні особливості образу успішного робітника будуть чинити значний вплив на вибір молоддю робітничих професій.

Відповідно до отриманих результатів, можна припустити, що одним із першочергових завдань, щодо залучення молоді до опанування робітничих професій є розробка та впровадження системи популяризації даного виду зайнятості середніх навчальних закладах.

Список використаної літератури:

1. Барчі Б.В. Вибір професії клієнтами центру зайнятості в контексті соціально-економічних змін / Б.В. Барчі // Психологічний часопис. – 2017. – № 1 (5). – С. 186–197.
2. Василенко О. Орієнтири для вибору майбутньої професії випускниками загальноосвітніх шкіл у сучасних умовах / О.Василенко // Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України / Серія : Педагогічні науки. – 2016. – № 3 (5). – С. 31–40.
3. Вьюжанина С.А. Психосемантика. Метод семантического дифференциала : учебно-методическое пособие для студентов высших учебных заведений / С.А. Вьюжанина, О.В. Кожевникова. – Ижевск : Издательский центр «Удмуртский университет», 2016. – 120 с.
4. Дворніченко Л.Л. Філософсько-психологічні аспекти професійної орієнтації та самореалізації особистості в сучасному світі праці / Л.Л. Дворніченко // Психологія і особистість. – 2015. – № 2 (8). – Ч. 1. – С. 272–283.
5. 90 % безробітних українців мають вищу освіту / Держслужба зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ua.112.ua/suspilstvo/derzhsluzhba-zainiatosti-90-bezrobitnykh-ukraintsiv-maiut-vyshchu-osvitu-478646.html>.
6. Затанов Д.О. Підготовка учнівської молоді до вибору робітничих професій : методичний посібник / Д.О. Затанов, В.В. Паржницький. – К. : ППО НАПН України, 2012. – 49 с.
7. Карамушка Л.М. Психологічні особливості підприємницької діяльності: оцінка підприємцями змісту, основних мотивів, позитивних та негативних сторін підприємницької діяльності / Л.М. Карамушка, Г.В. Гнускіна // Актуальні проблеми психології. – 2012. – Т. 1. – Вип. 35. – С. 107–111 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsh_2012_1_35_24.
8. Креденцер О.В. Дослідження особливостей розвитку підприємницької активності персоналу освітніх організацій / О.В. Креденцер // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – К. : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – 2015. – Вип. 42. – С. 114–122.
9. Креденцер О.В. Підприємницька самоефективність персоналу освітніх організацій як чинник розвитку їх підприємницької активності / О.В. Креденцер // Організаційна психологія. Економічна психологія : науковий журнал. – 2016. – № 1. – С. 51–60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ophep_2016_1_8.
10. Кулаковський Т.Ю. Когнітивний підхід у вивченні феномену підприємця / Т.Ю. Кулаковський // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2017. – № 2 (80). – С. 117–123.
11. Кулаковський Т.Ю. Гендерні особливості образу успішного підприємця в свідомості студентської молоді / Т.Ю. Кулаковський, О.Г. Кулаковська // Організаційна психологія. Економічна психологія : науковий журнал. – 2018. – № 3 (14). – С. 50–56.
12. Лозовецька В.Т. Професійна орієнтація молоді в умовах сучасного ринку праці : монографія / В.Т. Лозовецька. – К. : ППО НАПН України, 2012. – 157 с.
13. Митягина Е.В. Причины утраты престижа рабочих специальностей среди молодежи, способы преодоления негативных тенденций / Е.В. Митягина // Вестник Вятского государственного гуманитарного университета. – 2014. – С. 16–27.
14. Список країн за ВВП (ПКС) на душу населення станом на 2016 рік : за даними ЦРУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://merikator.org.ua/dovidnyk/spysok-krajn-za-vvp-pks-na-dushu-naseledda/>.
15. Формирование положительного имиджа рабочих профессий. Методические указания по формированию положительного имиджа рабочих профессий / Д.Ю. Трушников, Е.В. Закалюкина, И.Л. Бакланов и др. ; под ред. И.В. Исмаилова. – Тюмень : ТОГИРРО, 2009. – 52 с.
16. Чеснокова Л. Престиж робітничих спеціальностей – вимоги сьогодення. / Л.Чеснокова // Молодь і ринок. – 2011. – № 6 (77). – С. 119–122.
17. Gibb Dyer W. Toward a Theory of Entrepreneurial Careers / W.Gibb Dyer // Entrepreneurship Theory and Practice. – Vol. 19. – № 2. – P. 7–21 [Electronic resource]. – Access mode : <https://doi.org/10.1177/104225879501900202>.
18. Hakim C. Grateful slaves and self-made women: fact and fantasy in women's work orientations / C.Hakim // European Sociological Review. – 1991. – Vol. 7. – Issue 2. – P. 101–121 [Electronic resource]. – Access mode : <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.esr.a036590>.
19. Jobs, Careers, and Callings: People's Relations to Their Work / A.Wrzesniewski, C.McCauley, P.Rozin, B.Schwartz // Journal of Research in Personality. – 1997. – Vol. 31. – Issue 1. – P. 21–33.
20. Whiston S.C. The Influences of the Family of Origin on Career Development: A Review and Analysis. / S.C. Whiston, B.K. Keller // The Counseling Psychologist. – 2004. – Vol. 32. – No. 4. – P. 493–568 [Electronic resource]. – Access mode : <https://doi.org/10.1177/0011000004265>.

References:

1. Barchi, B.V. (2017), «Vybir profesii' klientamy centru zajnjatosti v konteksti social'no-ekonomichnyh zmin», *Psychologichnyj chasopys*, No. 1 (5), pp. 186–197.
2. Vasylenko, O. (2016), «Orientyry dlja vyboru majbutn'oi' profesii' vypusknikyamy zagal'noosvitnih shkil u suchasnyh umovah», *Zbirnyk naukovykh prac' Nacional'noi' akademii' derzhavnoi' prykordonnoi' sluzhby Ukrainy*, Serija *Pedagogichni nauky*, No. 3 (5), pp. 31–40.
3. V'juzhanina, S.A. and Kozhevnikova, O.V. (2016), *Psihosemantika. Metod semanticheskogo differenciala*, uchebno-metodicheskoe posobie, Izdatel'skij centr «Udmurtskij universitet», Izhevsk, 120 p.
4. Dvornichenko, L.L. (2015), «Filosofsko-psychologichni aspekty profesijnoi' orijentacii' ta samorealizacii' osobystosti v suchasnomu sviti praci», *Psychologija i osobystist'*, No. 2 (8), Part 1, pp. 272–283.
5. «90 % bezrobotnykh ukrainciv majut' vyshhu osvitu», *Derzhsluzhba zajnjatosti*, [Online], available at: <https://ua.112.ua/suspilstvo/derzhsluzhba-zainiatosti-90-bezrobotnykh-ukraintsiv-maiut-vyshchu-osvitu-478646.html>
6. Zakatnov, D.O. and Parzhnyc'kyj, V.V. (2012), *Pidgotovka uchniv's'koi' molodi do vyboru robitnychych profesij*, metodychnyj posibnyk, IPTO NAPN Ukrainy, K., 49 p.
7. Karamushka, L.M. and Gnuskina, G.V. (2012), «Psychologichni osoblyvosti pidpryjemnych'koi' dijal'nosti: ocinka pidpryjemcjamy zmistu, osnovnyh motyviv, pozytyvnyh ta negatyvnyh storin pidpryjemnych'koi' dijal'nosti», *Aktual'ni problemy psihologii'*, Vol. 1, Issue 35, pp. 107–111, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsuh_2012_1_35_24
8. Kredencer, O.V. (2015), «Doslidzhennja osoblyvostej rozvytku pidpryjemnych'koi' aktyvnosti personalu osvitnih organizacij», *Aktual'ni problemy psihologii'*, zbirnyk naukovykh prac' Instytutu psihologii' imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukrainy, Instytut psihologii' imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukrainy, Issue 42, K., pp. 114–122.
9. Kredencer, O.V. (2016), «Pidpryjemnych'ka samoefektyvnist' personalu osvitnih organizacij jak chynnyk rozvytku i'h pidpryjemnych'koi' aktyvnosti», *Organizacijna psihologija. Ekonomichna psihologija*, naukovyj zhurnal, No. 1, pp. 51–60, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ophep_2016_1_8
10. Kulakovs'kyj, T.Ju. (2017), «Kognityvnyj pidhid u vycvchenni fenomenu pidpryjemcja», *Visnyk Zhytomyr's'kogo derzhavnogo tehnologichnogo universytetu*, No. 2 (80), pp. 117–123.
11. Kulakovs'kyj, T.Ju. and Kulakovs'ka, O.G. (2018), «Genderni osoblyvosti obrazu uspishnogo pidpryjemcja v svidomosti student's'koi' molodi», *Organizacijna psihologija. Ekonomichna psihologija*, naukovyj zhurnal, No. 3 (14), pp. 50–56.
12. Lozovec'ka, V.T. (2012), *Profesijna orijentacija molodi v umovah suchasnogo rynku praci*, monografija, IPTO NAPN Ukrainy, K., 157 p.
13. Mitjagina, E.V. (2014), «Prichiny utraty prestizha rabochih special'nostej sredi molodezhi, sposoby preodolenija negatyvnyh tendencij», *Vestnik Vjatskogo gosudarstvennogo humanitarnogo universytetu*, pp. 16–27.
14. «Spysok krajin za VVP (PKS) na dushu naselennja stanom na 2016 rik», za danymy CRU, [Online], available at: <http://merikator.org.ua/dovidnyk/spysok-krajn-za-vvp-pks-na-dushu-naselenna/>
15. Trushnikov, D.Ju., Zakaljukina, E.V., Baklanov, I.L. and other (2009), *Formirovanie polozhitel'nogo imidzha rabochih professij. Metodicheskie ukazanija po formirovaniju polozhitel'nogo imidzha rabochih professij*, in Ismagilova, I.V. (ed.), TOGIRRO, Tjumen', 52 p.
16. Chesnokova, L. (2011), «Prestyzh robitnychych special'nostej – vymogy s'ogodennja», *Molod' i rynek*, No. 6 (77), pp. 119–122.
17. Gibb Dyer, W. (1994), «Toward a Theory of Entrepreneurial Careers», *Entrepreneurship Theory and Practice*, Vol. 19, No. 2, pp. 7–21, [Online], available at: <https://doi.org/10.1177/104225879501900202>
18. Hakim, C. (1991), «Grateful slaves and self-made women: fact and fantasy in women's work orientations», *European Sociological Review*, Vol. 7, Issue 2, pp. 101–121, [Online], available at: <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.esr.a036590>
19. Wrzesniewski, A., McCauley, C., Rozin, P. and Schwartz, B. (1997), «Jobs, Careers, and Callings: People's Relations to Their Work», *Journal of Research in Personality*, Vol. 31, Issue 1, pp. 21–33.
20. Whiston, S.C. and Keller, B.K. (2004), «The Influences of the Family of Origin on Career Development: A Review and Analysis», *The Counseling Psychologist*, Vol. 32, No. (4), pp. 493–568, [Online], available at: <https://doi.org/10.1177/0011000004265>

Кулаковський Тарас Юрійович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології розвитку та консультування Житомирського державного університету ім. І. Франка.

Наукові інтереси:

- психологія підприємництва;
  - організаційна психологія.
- E-mail: taraskulakovsky@gmail.com.

Кулаковська Ольга Григорівна – асистент кафедри психології розвитку та консультування Житомирського державного університету ім. І. Франка.

Наукові інтереси:

- психологія підприємництва;
- організаційна психологія.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2019.